

İmam Buhârî

Hadis bilginlerinin ileri gelenlerinden biri

Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim b. el-Mugîre b. Berdizbeh el-Cûfi el-Buhârî.

Mugire b. Berdizbeh, Buhara Valisi Yemân el-Cûfi'nin aracılığıyla müslüman olmuştur. Bu nedenle Cûfi'ye nisbet edilmistir. Buhârî'nin babası ve dedesi hakkında pek bilgimiz yoktur.

Muhammed el-Buhârî, 13 sevvâl 194 h./21 Temmuz 810 tarihinde Cuma günü Buhara'da doğmuştur. Bundan dolayı da Buhârî nisbetiyle anılmasına sebep olmuştur. Buhârî, henüz bebek iken babası vefat etmiş, kardeşi Ahmed'le birlikte yetim kalmıştır. Annesinin terbiyesi altında büyümüş, küçük yasta Kur'an'ı ezberlemiş ve Arapça öğrenmiştir. Babasından kalan servet onun hiç kimseye muhtaç olmadan ilim öğrenmesinde yararlı oldu. On bir yaşında hadis öğrenmeye başladı. Onaltı yaşında annesi ve kardeşi Ahmed'le birlikte hacca gitti. Annesi ve kardeşi Buhârâ'ya dönerken, kendisi ilim öğrenmek istegiyle Mekke'de kaldı. (210 h./825).

Onsekiz yaşında "Kitâbu Kadâya's-Sahabe ve't-Tâbiin" ile "et-Târîhü'l-Kebîr" adlı eserlerini yazdı. İlim öğrenmek için sam'a, Misir'a, Basra'ya, Bagdat'a gitti. Bu amaçla altı yıl Hicâz'da kaldı. Buhârî, hadis öğrenmek ve nakletmekle kalmadı. siirle de ilgilendi. Ancak fazla siir yazmadı. Savaş sporlarına ilgi duydu, ata bindi, ok attı.

Akranları Buhârî'den övgüyle bahsederler. Onu övenler arasında büyük muhaddis imam Müslim'de vardır. Buna ragmen, Buhârî'nin üstünlüğünü çekemeyenler fitne çıkarmaktan geri kalmadılar. Buhârî'nin "Kur'an mahluktur" düşüncesini savundugunu yaydılar. Bu dedikodulardan rahatsız olan Buhârî, memleketi Buhârâ'ya gitti. Burada da rahat edemedi. Buhârâ emiri ile arası açıldı. Buhara Emiri Halid Ibn Ahmed, çocuklarına Câmiu's-Sahîh'i ve et-Tarih'i okutması için Buhârî'yi konagina çağırır fakat Buhârî, bu

teklifi kabul etmez. İlim meclislerinin herkese açık olduğunu, isteyenin gelerek yararlanabileceğini, ilmi valinin konasının duvarları arasına hapsedemeyeceğini bildirir. Bu olay üzerine Ahmed İbn Hâlid, onu Buhara'dan sürer. Buhârî, Buhara'dan ayrıldıktan sonra Semerkand'a gider. Hartenk köyünde bulunan akrabalarının arasına yerleşir. Semerkand'lılar, Buhârî'den yararlanmak isterler. Bir heyet gönderip Semerkand'a gelmesi ricaında bulunurlar. Buhârî, Semerkand'a gitmek için hazırlık yapmaya başlar ancak bu arada hastalanır ve Ramazan Bayramı gecesi vefat eder (30 Ramazan 256 h./31 Ağustos 869). Cenazesi, bayram günü öğleden sonra kilinarak Hartenk'e defnedilir.

İmam Buhârî keskin bir zekâ ve ezberleme yeteneğine sahipti. Herhangi bir şeyi ezberlemesi için ona bir defa bakması veya onu bir defa dinlemesi yeterliydi. Bağdatlıların ve Semerkandlıların O'nun zekâ seviyesini denemek için sordukları sorular bunu göstermesi bakımından önemlidir. Gezileri sırasında dinlediklerini yazmaması ve kendisine takılanlara, dinlediği bütün hadisleri ezberden okuması da dikkat çekicidir. O aynı zamanda çok hadis ezberlemekle de şöhret bulmuştu.

İnce yapiti uzun boylu idi. ihtiyarlığında çok halim selim görünüşlü olmuştı. Sert yaratılışlı değildi. Yumusak huyluydu. İlim konusunda çok dikkatli idi. Dayanaksız konuşmak istemezdi. Baskaları hakkında gayet yumusak bir dil kullanırdı. Derdi ki, "Hiçbir kimseyi gıybet etmemiş olarak Allah (c.c.)'a kavusmayı arzu ediyorum." Rical bilgisi herkesten çok olmasına rağmen cerh ettiği (zayıflığını ortaya koyduğu) raviler hakkında bile asayilayıcı tabirler kullanmazdı. Yalancılığı bilinen birisi için "fîhi nazar (bunda ihtilaf vardır)", "seketû anhu (sikalığı konusunda âlimler sustular)" derdi. O'nun bir adam hakkında en ağır sözü "münkerü'l-hadis (hadisi alınmaz)" terimidir.

Kütübü sitte müelliflerinden en-Nesâî, Buhârî'yi bizzat görüştüğü seyhler arasında saydıktan sonra şöyle demistir: "O, sika, inanilir, akilli bir muhaddistir. İslâm tarihinde ilk defa sahih kitap yazan odur." Bazı âlimler onun için şöyle derler: "Buhârî, Allah (c.c.)'nın yeryüzünde yürüyen ayetlerindendir." Necm b. el-Fazl diyor ki: "Rüyamda Rasûlullah (s.a.s.) efendimizi gördüm. Bir köyden çıkmış gidiyordu ve arkasından imam-i Buhârî de onu takip etmekteydi. O bir adım atınca Buhârî de bir adım atıyor ve ayagını Rasûlullah (s.a.s.)'in ayagını bastığı yere basıyordu. Kitabını da her bakımdan ona nisbet ediyordu."

Buhârî ilmiyle amel eden bir insandı. İslâmî sınırlara uymada asiri derecede titizdi. Helâl ve haram konusunda duyarlı idi. Hadis ilmine hizmet, bu yolla Allah (c.c.)'in rızasını, Rasûlullah (s.a.s.)'in sefaatini kazanmaktan öte bir amaç tasimiyordu. Babasından kalan mirası bile bu yolda harcamıstı. Cömertliğiyle şöhret bulmuştu, yardım ettiklerine Allah rızası için elini uzatıyordu. Çok Kur'an okur, çok nafile namaz kılardı. Rivayete göre her

Üç günde bir Kur'an'ı Kerîm'i hatmederdi. Gecenin bir kısmını uykuyla geçirirdi. Sürekli geceleri uykusundan kalkıp, kandilini yakar, hadis tahric ederdi. Yahut yazdiklarına isaretler koyar, üzerinde düşünürdü. Seherden önce uyanır, gece namazı kılar; sonra Kur'an'ın üçte birini okurdu. Ramazanda ise terâvihten sonra Kur'an'ın üçte birini okumaya devam ederdi.

Buhârî'nin kendi ifadesine göre hadis aldığı hocalarının sayısı binden fazladır. Hadis yazdığı seyhlerine ait senetleri de bildigini, senedi zayıf rivayetlere itibar etmedigini belirtir. Hocalarının baslicaları şunlardır:

- · Ahmed b. Hanbel
- · Ali b. el-Medinî
- · Yahya b. Maîn
- · İsmail b. idris el-Medîni
- · İshak b. Rahuyeh.

Bunların dışında şu isimleri de görüyoruz;

- · Mekkî b. İbrahim el-Belhî
- · Muhammed b. Selam el-Bikendi

- • **Ibrahim b. el-Es'as**
- • **Ali b. el-Hasan b. Sekîk**
- • **Yahya b. Yahya**
- • **Ibrahim b. Musa el-Hafiz**
- • **Süreyc b. en-Numan**
- • **Ebu Asim en-Nebil es-Seybânî**
- • **Muhammed b. Abdullah el-Ensârî**
- • **Abdullah b. Zübeyr el-Hamidî**
- • **El Mekrî, Abdülaziz el-Üveysî.**

Öğrencileri arasında da en meshurları şunlardır;

- • **Ebu İsa et-Tirmîzî**
- • **Muhammed b. Nasru'l Mervezî**

İbni Ebi Dâvud

Müslim b. Haccac ve en-Nesâi.

Câmiu's-Sahîh; Islâm'ın ilk dönemlerinde hadîslerin Kur'an'la karışması söz konusu olduğundan hadîslerin yazılması yasaktı. Sonraları Kur'an-i Kerîm, kitap haline getirilip, çoğaltıldı oria bir seyin karışması engellendi. Sahabe nesli bütünüyle vefat etmiş, Islâm ülkeleri genleşmiş, değişik düşünceler ortaya çıkmıştı. Bu tür nedenlerle hadîslerin toplanmasının yararlı olacagina inanıldı ve hadîslerin tedvinine başlandı.

Hadîslerin toplanmasına Tabiun döneminde başlanmıştır. imam Mâlik* (179 h./195) Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadîslerine Sahabe ve Tabiun kavillerini ekleyerek Muvatta'yi tasnif etmiştir. imam Mâlik'ten sonra da hadis konusunda çalışmalar yapıldı. Buhârî'nin Câmiu's-Sahîhi meydana getirmesi iki sebebe dayanmaktadır. Bunların birincisi, hocasının kendisinden böyle bir istekte bulunması, ikincisi de kendisinin görmüş olduğu bir rüyadır.

Buhârî, sahih adıyla anılan ve içerisine sadece kendince sahih olduğu sabit olan hadîsleri koyduğu kitabını yazmakla hükümlerin kaynaklarını bulmada önemli bir hizmeti yerine getirmiştir. imam Buhârî ayrıca bu eserle kendisinden önce yaşamış mezhep imamlarının dayandığı temellerin sağlam olduğunu, hiç birinin kişisel görüşle fetva vermediğini ortaya koydu. Ondan sonra gelen muhaddîsler, hadis çalışmalarının sınırlarını az çok belirlemiş oldular. ilim adamları Buhârî'nin eserine büyük önem verdiler. Özellikle sahih hadis konusunda onun eserinin ortaya koyduğu gerçekleri ve şartları kabul ettiler, örnek aldılar. O, hadiste odak ve hareket noktası olarak değerlendirildi.

Buhârî, bu eseri meydana getirirken çok titiz davrandı. Eserine aldığı hadîsleri, altı yüz bin hadisin içinden seçti. Sahih hadîslerin dışında kalan diğer hadîsleri eserine almadı. Eserin kabarmasını önlemek için sahih hadîslerin bile bir kısmını almamıştır. Câmiu's-Sahih'te yer alan hadîslerin sayısı yedibinikiyüzyetmişbeştir. Bazı hadîsler değişik kitaplarda geçmektedir. Mükerrerler çıkarıldıktan sonra geriye kalan hadis sayısı dört bin'dir.

Câmiu's-Sahih'te hadîsler konularına göre kitaplara, her kitap da kendi arasında bâblara ayrılmıştır. Eserde, üzerinde ihtilaf edilmeyen hadîslere yer verilmiş, râvilerin güvenilir olması hususunda titiz davranılmıştır. Râviler birbirine bağlanarak ilk kaynağa kadar götürülmüştür. Hadîsleri bazı titiz ölçülere vurduktan sonra sahih kabul edip, uymayanları reddetme çığırını açan Buhârî olmuştur. O'ndan sonra gelen âlimler bu yoldan giderek sahih hadîsleri zayıf ve uydurma olanlarından ayırmaya devam etmişlerdir. Sahih hadis kitabı yazanlar çok olmakla beraber Buhârî kadar titizliği ileri götüren olmamıştır. Hadis kabulünde kendine has çok dar bir yolda tek olması onun İslâm ümmeti arasında müstesnâ bir şöhrat ve güven kazanmasına sebep olmuştur.

Sahih'in nerede telif edildiği hususunda değişik görüşler vardır. Buhârî, hadis almak için gittiği her yerde eserini telif etmiştir. Hayatı seyahatlerle ve ilim yolunda geçen bir insanın onaltı yıllık çalışmasının mahsulü olan bu eserin telifini bir yere bağlamak mümkün değildir.

Câmiu's-Sahih'te yer alan kitap (bölüm) sayısı doksan yedi, bâbların sayısı üçbindört yüzelli kadardır. Üç râvili hadîslerin sayısı da yirmi ikidir. Değişik senetle gelen hadîsler Sahih'te yer almaktadır. Ancak aynı senet ve aynı metinle birden fazla yerde zikredilen hadîslerin sayısı yirmi üç kadardır. Kur'an'dan sonra ana kaynak olan Buhârî'nin Sahih'i ile Müslim'in eserine Sahih adı verilmektedir. ikisine birden "Sahihayn " denilir. Diğer dört hadis kitabına da "Sünen ", altı hadis kitabının tümüne birden "Kütübü Sitte" denilmektedir.

Buhârî'nin bu eserine ait bir çok serh yazılmış ve üzerinde çalışmalar yapılmıştır. En meşhur serhleri, Aynî'nin Umdetu'l-Kari, Askalani'nin Fethu'l-Barî ve Kirmânî'nin Kevâkibü'd-Derârî, adlı eserleridir.

Câmiu's-Sahih dışında, şu eserleri vardır:

Tarihu'l Kebir: Hadis ricaline ait önemli bir eserdir. Sahasında ilk yazılanlardandır. Buhârî bunu henüz onsekiz yaşında iken Rasûlullah (s.a.s.)'in kabri yanında mehtaplı gecelerde yazmıştır. Haydarabad'ta 1941-1954 tarihlerinde dört cilt, 1959-1963 tarihlerinde üç cilt halinde basılmıştır.

· · **Târihu'l-Evsât: Tarihu'l Kebir'in kisaltılmışıdır. Bazi yazma nüshaları mevcuttur. İbni Hacer Tehzibû't-Tehzib isimli eserinde bundan nakiller yapmıştır.**

· · **Tarihu's-Sagîr: Tarihu'l Kebir'in bir özetidir. 1325 yılında Zuafâü's-Sagîr ile birlikte Hindistan'da basılmıştır. Kitâbu Zuafâü's-Sagîr: Zayıf ravilerin hallerinden bahseder. Hindistan'da 1323 ve 1326 tarihlerinde basılmıştır.**

· · **Et-Tarihu fi Ma'rifeti Ruvati'l-Hadîs ve Nükâti'l Âsâr ve's Sünen ve Temyizü Sikatihim min Züafâihim ve Târihu Vefâtihim: Küçük bir risâledir.**

· · **Eet-Tevârîhu'l Ensâb: Bazi sahlslarin özel hallerinden bahseder.**

· · **Kitâbu'l Künâ: Râvîlerin künyelerinden bahseden bir eserdir. Haydarabad'ta 1360 yılında basılmıştır.**

· · **Edebü'l-Müfred: Ahlâk hadîslerini toplayan bir eserdir. İstanbul'da 1306, Kahire'de 1346, Hindistan'da 1304 yıllarında basılmıştır.**

· · **Refu'l-Yedeyn fi's-Salati: Namazda el kaldırmakla ilgili bir risâledir. Kalkûta'da 1257, Delhi'de 1299 yıllarında yayınlanmıştır.**

· · **Kitâbu'l-Kiraati Halfe'l-imam: Namazda imamin arkasında okuma hakkında yazılmış bir risâledir.**

· · **Hayrû'l Kelâm fi Kiraati Halfi'l İmam adıyla Orduca çevirisi ile beraber 1299'da Delhi'de, ayrıca 1320'de Kahire'de basılmıştır.**

· · **Halku'l-Ef'ali'l-ibâd ve'r-Redd Ale'l Cehmiyye: Cehmiyye mezhebinin**

görüşlerini reddeden bir kitaptır. 1306'da Delhi'de basılmıştır.

• • **El-Akîde yahut et-Tevhîd: Akaid konusunda yazılmış bir eserdir.**

• • **Abarü's Sifat: Hadisle ilgili bir eserdir ve bazı kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur.**

• **Bunlardan başka kimi kaynaklarda Buhârî'ye ait olduğu zikredilen su kitapların ismini de görmek mümkün:**

• • **Birri'l Valideyn**

• • **El-Camiu'l Kebir**

• • **Et-Tefsirü'l Kebir**

• • **Kitabü'l Hibe**

• • **Kitabü'l Esribe**

• • **Kitabu'l Mabsut**

• • **Kitabü'l ilel**

- • **Kitab'l-Fevâid**
- • **Esam's Sahâbe**
- • **Kitabu'd-Duâfa**
- • **El-Msned'l-Kebir**
- • **Slâsiyyât.**

Kaynak: Sâmil İslam ansiklopedisi